

LAURA MADELEINE

Mūsų paslaptys

Iš anglų kalbos vertė
Augustė Čebelytė-Matulevičienė

Sofoklis
VILNIUS, 2020

وملح خبز بيننا

Mus jungia duona ir druska

Arabiškas posakis, reiškiantis sąjungą,
ryšį, pažadą, kurio nevalia sulaužyti

Sakoma, kad Loto žmona virto druskos stulpu, nes atsigrėžė atgal.

Bandžiau aprašyti ateitį, bet neradau tinkamų žodžių. Bandžiau aprašyti laisvę, bet neatsimenu jos skonio. Todėl man belieka atsigrėžti į vasarą, kuri galbūt šioj žemėj bus man paškutinė. Jei ir mane dėl to nubaus druska, tebūnie.

Tai buvo iš mūsų pavogta vasara. Beribio dangaus vasara. Visa ko pertekusi vasara. Vasara, kurios upių vandenys priminė tolimą žiemą. Vasara iš kūno ir kraujo, pralieto ant kalnų ketenas apaugusios žalumos. Laukinių vaisių vasara – saldūs it medus, jie sutęžta vos priliesti. Vasara, linguojanti kviečiais – juos malė akmenimis ir raugė tešlą pagal senovinį receptą. Vasara, kurios skonis kaip karčių žolelių ir aliejaus, seno tarsi tolimas kraštas kitame jūros krante.

Krauju aptaškyti kalnai, prakaitas ir oda, duona ir druska: gyvybė. Meilė. Šita vasara mane išsunkė, permerkė, išgrėžė, o aš vis tiek šaukiuosi dar.

Šaukiuosi tavęs.

Kaip toli man reikia grįžti? Ta vasara išaugo iš pliko vasario gruodo tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt trečiaisiais, kai tu šalai kalnuose, o aš – pakrantėje, ir nė viena iš mūsų dar nenujautėme, kad susitiksime.

LAURA MADELEINE

Dėl tavęs iskelsiu ją iš užmaršties, mano meile. Pasistengsiu prisiminti, kaip atsidūriau čia. Atsigręšiu, kad ir tu vėl ją patirtum.

Tada, kad ir kas beįvyktų, kad ir kas benutiktų mums, išliks šitie žodžiai.

Sen Antuanas, Pajūrio Alpės

Vasaris, 1943

Sako, kad žiauriausias yra balandis, bet man dar negailestingesnis atrodo vasaris.

Paskutinis žiemos pasispardymas prieš pavasarį, trumpos, nykios dienos. Nepalyginsi su pusiaužiemiu, gražiu ir klastingu it stiklas. Vasaris yra bandymas įkvėpti oro tarp ligos ir sveikatos, ledinių kalnų paklodžių dejonė prieš nugriūnant žemyn.

Tą vasario dieną, kai viskas pasikeitė, mane kankino nepakeliamas galvos skausmas. Toks juodas, kad troškau įsiknisti į patalus ir neatverti lango iki pat pavasario.

Vietoj to gatve stūmiau karutį. Medinis ratas drebėjo ir barškėjo ant grindinio akmenų, o mane vis labiau apėmė nerimas. Rytinė ūkana slinko kalno papėde. Visai netrukus ji užlies siauras gatveles ir įkalins mus visai dienai. Vasarį atrodydavo, kad Sen Antuanas ir vėl pavirto tvirtove. Seni namai tarsi šilumos ieškantys gyvūnai glaudėsi vienas prie kito ant pliko akmens taip arti, kad pro langą ar iš balkono būtum galėjęs nugirsti kiekvieną barnio žodį, įžiūrėti kiekvieną skalbinių dėmę.

Stabtelėjau atsikvėpti pagrindinėje gatvėje, kur žemyn sroveno ledinis vanduo – tai *gargouille*. Vaikystėje negalėjau suprasti, kodėl akmenines pabaisas, spjaudančias

vandenį nuo bažnyčios stogo, vadina tuo pačiu vardu. Mūsų *gargouille* buvo kitoks. Jokių pabaisų, nuo šaltinio kalnuose vanduo akmeniniu latakais, to paties amžiaus kaip mūsų miestelis, sruvo žemyn stačia mūsų pagrindine gatve iki pat upės. Daugybė žmonių stengėsi nukreipti vandenį jiems patogiai kryptimi, tad dabar atrodo, jog kiekviename kampe yra po akmeninį snapelį. Vanduo skalbė mūsų drabužius ir prausė vaikus, skalavo mūsų puodus ir girdė ištroškčius augalus vasarą. Tai buvo tikrų tikriausia kalno gerklė, iš kurios gėrėme ir mes.

Drebėdama stūmiau karutį aikštės pusėn, o šaltis grai-bė man riešus, kyšančius iš po trumpų rankovių. Uždarytos kavinės priėngyje stoviniavo pora italų kareivių, laukiančių autobuso.

– *Madre mia!* – vienas iš jų šūktelejo man. Nekreipiau į jį dėmesio, kol kitas kareivis nepastojo man kelio.

– *Zitto, l'ho visto prima io,* – pasakė išsišiepdamas. Jo veidas buvo nugairintas vėjo, smakras ir skruostai apaugę šeriais. Po švarkeliu matėsi neužsegta apykaklė.

Žiūrėjau pro jį, jusdama, kaip karštis užplūsta veidą.

– *Principessa, vuoi che ti accompagno a casa?* – paklausė pirmasis prieidamas arčiau.

– Ei, tu! – pasigirdo iš kitapus aikštės. – Eik šalin!

Senoji ponija Gugard išlindo iš už kampo, nešina krepšiu. Ją pamatęs, italas patraukė koją man nuo tako.

– *Ciao, nonna,* – švilptelėjo. – *Non vuoi divertirti?*

Ponia Gugard linktelėjo man.

– Eikš, Čėči, – pasakė, nužvelgdama italus paniekos kupinu žvilgsniu.

Mudvi atsukome jiems nugaras ir patraukėme į kitą aikštės pusę.

– *Sales Piémontais*, – šnabždėjo ponia Gugard. – Neprasiidėk su jais, *pooupée*.

Stengiausi nuvyti šalin apmaudą. Man aštuoniolika, bet miestelio žmonės vis dar laikė mane maža mergaite, lėlyte, nesugebančia apsiginti. Eidama paslapčiomis žvilgtelėjau į ponios Gugard krepšį, kuriame kažkas dzingsėjo. Butelis brendžio. Nenuostabu. Gugardams priklausė viešbutis, ir visi žinojo, kad jie geriausiai išmano *Système D* – kaip sudurti galą su galu, dažniausiai tai reiškė nešvarius darbelius. Jie apsirūpindavo tuo, apie ką kiti tokiu metu net nesvajėjo.

– Ar atvažiuos Oliveris, ponias? – nekaltai pasiteiravau, nors žinojau atsakymą. Ponia Gugard buvo ištroškusi gandų iš Nicos ne ką mažiau, nei kiti troško sviesto ir cukraus.

– Taip. Jis buvo išvykęs su užduotimi. – Ji mirktelėjo man, norėdama parodyti, jog žino kažką svarbaus. Mums už nugaros garsiai nusijuokė vienas iš kareivių.

– Liurbiai, – burbėjo ji, nenuleisdama balso. – Tik pažvelk į juos, jie net nebesirengia kaip tikri kareiviai. Jokios pagarbos!

Tai buvo tiesa – įsibėgėjus žiemai, italai nustojo rūpintis savo išvaizda, nudriskę nebepriminė okupantų. Vienas iš kareivių už mūsų buvo be diržo, o kitas mūvėjo vilnones pirštines, jos vargu ar priklausė jo uniformai.

– Tikrai, ponias, – pasakiau.

– Eitų namo Musolinio duonos valgyti.

Sučiaupiau lūpas. Nemėgau italų, bet net ir aš žinojau, kad ne viskas taip paprasta. Galbūt vokiečiams lapkritį ir pavyko užimti likusią pietų dalį, bet čia įsiveržė italai, tvirtai įsikibę jiems į apsiaustų atlapus.

Ponia Gugard šaipėsi iš kareivių.

– *Un coup de poignard dans le dos.* Juk jie bailiai, ar ne, Čeči?

Aš linktelėjau ir prikandau liežuvį, nors labai knietėjo priminti, kad pusė jos giminių taip pat gimė už sienos, kad mano pačios senelis buvo italas. Bet Gugardai buvo pagrindiniai mūsų klientai. Mama užmuštų mane sužinojusi, kad buvau nemandagi.

Ponia Gugard šnirpštelėjo nosimi.

– Bent tavo brolis jiems nepakluso. Tėvas turbūt didžiuojasi. Mums reikėtų daugiau tokių vyrų.

Mano šypsena sustingo, verčiau ji būtų palikusi mane vieną galynėtis su italais. Tikriausiai ji tai pastebėjo, nes ūmai sušvelnino balsą.

– Nėra jokių žinių?

Papurčiau galvą, įsmeigusi žvilgsnį į miglą, nekantraudama pamatyti ten autobusą.

– Anksti rytą tėtis išvažiavo į Mentoną, – pasakiau, – prašyti, kad jį paleistų.

Neužsiminiau apie voką tėčio švarko kišenėje – ryšulėlį frankų, kuriuos šiaip taip sukrapštėme per dvi savaites, tačiau ponია Gugard linktelėjo, lyg būtų viską supratusi.

– Tepadeda Dievas, kad *capitano* ten būtų išmintingesnis nei jo pavaldiniai čia.

– Tepadeda Dievas, – sumurmėjau, šįkart nuoširdžiai.

Kaip įprastai, išgirdome autobusą dar neužuodę jo išmetamųjų dujų, o joms pasklidus vis dar nesimatė puškuojančio autobuso, kol galop jis išniro iš ūkanos ir įriedėjo aikštėn. Neskirtas statiems kalnų keliukams *gazogène* variklis kėlė daug beprasmiu triukšmo. Pasitaikydavo, jog keleiviai turėdavo išlipti ir jį pastumti. Vis dėlto jis atvažiuodavo iš pat Nicos, kur buvo kino teatrų, parduotuvių su

neįperkamomis gėrybėmis ir restoranų, vis dar galinčių patiekti mėsos, jei turėjai pinigų ir žinojai, kaip jos paprašyti.

Nuskubėjau prie lėtėjančio autobuso, pro aprasojusius langus stengdamasi pamatyti tėvą ir dar vieną pažįstamą veidą, galbūt parvykusį kartu. Užsižiopsojusi vos nesusidūriau su trimis išlipančiais kareiviais, užsikėlusiais ant pečių kuprines.

– *Scusi, mademoiselle*, – jie nusišypsojo, rodydami dantis ir priglaudė pirštus prie kepurinių saliuotodami. Nors ir nususukau, spėjau išgirsti, kaip jie ragina kitus keleivius pasitraukti, kad greičiau priėtų prie savo bendražygių, laukiančių šaltyje. Girdėjau, kaip plekšnoja vieni kitiems per pečius ir juokdamiesi taršo plaukus. Jie buvo tik triukšmingi jauni vyrai, ne vyresni nei mano brolis. Vienas iš jų, pastebėjęs, kad žiūriu, mirkstelėjo.

Nususukau. Tėtis nerangiai leidosi autobuso laipteliais, veidą slėpdamas po kepure.

– O Leonas? – beprasmiškai paklausiau jam pagaliau išlipus.

Kai papurtė galvą, supratau, kad nieko daugiau iš jo neišpešiu, tik ne čia, aikštėje, kur tiek daug klausančių ausų.

– Ar atvežei karutį? – paklausė nuvargusiu balsu.

Man dar nespėjus jo pristumti, tėvas, palypėjęs ant autobuso rato, jau rišo nuo stogo drobę, dengiančią beformius ryšulius.

– Ko gavai? – paklausiau, stengdamasi nusišypsoti apmaudą ir krūtinėje augantį nerimą.

– Du kviečių, – atsakė dusliu balsu. – Du sėlenų. Ir avinžirnių.

Neišsidaviau nusivylusi, nes reikėjo susiimti ir pakelti vieną iš maišų. Pažįstamas, sausas drobės ir miltų kvapas pripildė nosį ir aš, žengusi atatupsta, paslydau.

Kažkieno rankos sučiupo mane už pečių ir sulaikė. Išraudusi pakėliau galvą, Polas paėmė iš manęs maišą, įmetė jį į karutį.

– *Merci*, Polai, – pasakė tėtis, siekdamas kito maišo.

– *De rien*, – Polas nusibraukė miltų pėdsakus nuo savo tamsios žandaro uniformos. – Aš paimsiu. Jie per sunkūs Čeči.

Mečiau į jį nepatenkintą žvilgsnį.

– Čeči, – kreipėsi tėtis, tai pastebėjęs, Polas tuo metu jau krovė antrąjį maišą, – eik ir pranešk motinai, kad grįžau. Palaukit manęs virtuvėje.

Palikusi jį su Polu, lėtai traukiau atgal į kepyklą. Kas žingsnis man galvoje aidėjo brolio vardas. „Le-o-nai, Le-o-nai“. Stiprios rankos, keliančios mane tarsi maišą miltų, audringas juokas, vos prasikalusi juoda barzda. „Le-o-nai“, – šaukia mama, jam vėl pakliuvus į bėdą. „Le-o-nai“, – tėvas tyliai kviečia jį į virtuvę dar vieno „pokalbio“, nes jis jau suaugęs ir per didelis diržui. Pyktis, apmaudas, išvydus nuoširdžią brolio išraišką, visada pavirsdavo į švelnumą, tylų juoką, apsiribodavo papurtyta galva. „Le-o-nai“, – skūsdavosi žmonės, o dar nepabaigę sakinio jau vėl šypsodavosi. „Le-o-nai“.

„Če-či“ palyginus skambėjo apgailėtinais, ir kad ir kaip stengiausi, neprilygo jo vardui.

Sustojau prie kepyklos durų, norėdama išvengti viltingo motinos veido, jos lūpų, pasiruošusių tarti brolio vardą. Iš gatvės kepykla atrodė nekaip. Tirpstantis ledas nučiuožė langu, palikdamas purviną žiemos pėdsaką. Viduje lenty nos jau buvo ištuštėjusios.

Prieš penkerius metus jos būtų nukrautos *fougasses* su žolelėmis, miltais pabarstytomis *boules*, lapo formos *epis* ir lipnio-

mis *fougassettes*, kvopiančiomis apelsinų žiedais ir medumi. Būčiau galėjusi nuo padėklo nugvelbti šviežią *brioche* blizgančia plutele ar pačiupti vieną iš pirmųjų kruasanų, kas rytą keptamų tik iš geriausio sviesto – jį tiekė kaimyniniai ūkiai, kur karvės rupšnojo trąšią žolę aukštose ganyklose. Tokie dalykai anksčiau būdavo mano atlygis už bemiegę naktį, per kurią krepšius ir lentynas pripildydavau įvairiausių formų ir dydžių kepalais – jais pamaitins miestą ir pamalonins turistus.

Būdamas keturiolikos, Leonas tarsi vėjas dviračiu lėkdavo gatvėmis su mūsų iškeptais kepalais į pasiturinčių šeimų, atvykusių pakvėpuoti tyru oru, vilas. Būdamas septyniolikos, pasiraitojęs kepėjo uniformą taip, kad matytųsi įdegusios rankos, šypsodavosi jų dukterims, kai jos ateidavo apsirūpinti savo išskyloms. Sulaukęs aštuoniolikos, savo uždarbį vakarais ėmė leisti Nicoje – išsmukdavo užuot ėjęs dirbti, palikdavo virtuvėje mane vieną. Dvidešimt vienerių jo nepašaukė tarnauti tik todėl, kad dirbo kepėju, bet jis nesurimtėjo, tebebuvo vėjavaikis, o tėtis vis dar nekreipė dėmesio į jo eibes. Jei tik jis būtų buvęs griežtesnis, jei būtų anksčiau ką nors pasakęs...

Stumtelėjau duris.

Nuo tada, kai čia būdavo šviesu ir visko apstu, daug kas pasikeitė, išskyrus kepyklos kvapą. Riešuto spalvos plutelės, kviečių saldumo ir kylančios tešlos aromatai užliejo šnerves. Mano skrandis, nuolatos spaudžiamas alkio, susitraukė dar labiau. Užvėriau duris, atsitverdama nuo dienos niūrumo, italų aikštėje, ponios Gugard gandų.

Mama sėdėjo medinio prekystalio gale, už dėžės, kurioje laikydavome pinigus. Sąskaitų knyga gulėjo atversta priešais ją. Tiek nedaug įrašų vienoje pusėje, tiek daug kitose. Jai pakėlus galvą, tarp antakių įsirėžė raukšlė.

„Leonas?“ – ji paklausė be garso.

Papurčiau galvą ir nosisukau, apsimedama, jog krepšyje tvarkau du paskutinius likusius *pain bis* kepalus.

– Tėtis liepė palaukti jo čia, – pasakiau jai, žvilgtelėdama į tuščią langą. – Mama, o jeigu...

– Čėči, – ji nutraukė mane, nenorėdama girdėti jokių spėlionių, susijusių su Leonu. – Kodėl gi tau neužkaitus kavos?

Nosisukau ir paklusau.